

Življenjska zgodba najstarejše Soričanke

Antonija Kemperle (Kejžar),
rojena leta 1922, Sorica, Jesenice

Marija Gasser

Antonija Kemperle, 1922.

Družine na Soriškem so bile v preteklosti velike. Dragocene pripovedi pomagajo razjasniti podobo življenja na Soriškem nekoč. Kmetije in okolica niso zadoščale za preživetje celotnih družin, zato se je nemalo ljudi preselilo v bližnje industrijske kraje, ki so zagotavljali kruh in boljše, lažje, pa tudi težje preživetje. Tako širom po Gorenjski srečujem priimke: Kejžar, Kemperle, Gasser, Torkar, Tolar ... Z več rojenimi Soričani sem navezala stike, saj so navezani na svoj domači kraj in se jih veliko rado vrača nazaj pod rodno streho. V preteklosti, v prvi polovici 20. stoletja, so moški na Soriškem živeli v povprečju 53 let, ženske pa nekaj let več. Na razliko je verjetno vplivala prva svetovna vojna. Kasneje, v drugi polovici 20. stoletja, se življenjska doba dvigne za dve desetletji, tudi takrat v prid žensk. In danes v teh krajih živi še nekaj klenih ljudi, ki so prestopili prag devetega desetletja. Preko sto let je živela Lomprahtova, Bogomila Markelj (1911–2015).

Tokrat predstavim gospo Antonijo Kemperle, Žnidarjevo iz Sorice, ki se bliža častitljivim letom z dvema deveticama. Neprizanesljiva življenjska zgodba jo je kljub vsemu navdala z optimizmom in veseljem, ki je kar nalezljivo. Ohranila je stik s svojo sošolko Ivanke Egart, rojeno leta 1922, Žnajderlovo iz Spodnjih Danj. Obe sta mi povedali, da nekaterih izjemno težkih dogodkov nikoli ne bosta mogli povedati, ker jih preprosto 'ne moreta'. "Takrat in tudi še danes ne veš, kaj in pri kom lahko kaj rečeš," sta mi dejali. "Mnogi še danes dopuščajo in širijo neresnice!"

Antonija Kemperle (Kejžar), rojena leta 1922, Sorica, Jesenice¹

Vesela sem, da sem spoznala gospo z radostnim odnosom do življenja. Z rojstvom se peščena ura obrne. Vmes so strme in ravne poti. Vedno smo prepričani, da je sosedova pot bolj ravna. Gospa pripoveduje tako, kot je bilo. Svoje solze je pokrila z delom in trpljenjem, da je zdržala te težke preizkušnje. Življenje pa je teklo svoj krog naprej. Zna se smejati, veseliti s svojima hčerama in vnuki.

Pričaka me čila gospa izvrstnega spomina, s soriškimi narečjem. Močna, trdna, delovna. Presrečna, da se s spominom lahko povrne med svoje ljudi in govori s kom, ki pozna vaščane njene mladosti, ljudi njene poti, kraje, domačije, dogodke. Še danes, v soju častitljivih let, je neprestano vpeta v delo.

Tončkin stari oče Matej (1851–1910) je bil Žnidarjev. Bil je zelo napreden, podjeten. V času svojega življenja je bil dobro situiran in za tiste čase premožen. Postavil je trgovino in gostilno. Pri Žnidarjevih so bila tri dekleta in en fant. Dekletom takrat ni še ničesar primanjkovalo. Ena izmed teh deklet je bila Reza, njena mati.

Mati Antonije Kejžar, Terezija – Reza, je bila Žnidarjeva iz Sorice. Pri Žnidarju je imel Grohar v najemu sobo, v kateri je občasno živel. Leta 1896 je naslikal Jaslice. Podaril jih je župniku Jamniku. "Za modele so mu bili domačini: za Marijo – Marija Demšar, poročena Pintar, bila je že mati

treh otrok; za Jožefa je bil 'ta črni Tine', pastirca je bila Helena Mrak – Lenka; Jezuščkov obraz pa je Grohar naslikal po domači sedemletni hčeri Tereziji. Terezija je bila leta 1969 stara 80 let (rojena leta 1889), ko je pripovedovala, da je bila Groharju velikokrat za model raznim svetnicam. Imela je dolge svetle lase, spletene v kite. Grohar je večkrat zahteval, da je lase razpletla in jih nakodrala."² Groharjeva Reza je sama povedala, da jo je portretiral. Tončkina mama je portretirana na umetniški sliki Svete družine. Rezina sestra je z Ivanom Groharjem prijateljela. Bil je zaljubljen vanjo, imel jo je rad. Usoda pa je obrnila drugače. Spoznala je sovaščana iz Davče, ki je bival v Nemčiji, in odšla z njim. Dejali so, da se je takrat Grohar začel vdajati pijači. Na sliki soriške razglednice, nastale izpod njegovega čopiča, je Majerlova Mica.

Otroštvo

Leta 1919 se je ena izmed Žnidarjevih hčera, Terezija (1889–1973), poročila z Janezom Kejžarjem (1891–1960), ki je bil Martov šotar, čevljar. Antonija se je rodila v Sorici leta 1922 kot tretjerojenka. Nastanjeni so bili pri Žnidarju. V družini se je rodila še sestra Milka (1920–1939), ki je zbolela in umrla. Rekli so, da zaradi bul v trebuhu. Prvi se je rodil brat Janez (Janko; 1919–2005). K njegovi pretresljivi življenjski zgodbi se vrnem kasneje. Mama se je po tretjem porodu močno prehladila in otrok ni bilo več. Njena mati jo je podučila: če bo vsako leto otrok, bo še pratika premajhna.

Pri Žnidarju je družina imela izgovorjen kot. Nad stanovanjem je bila gostilna, kjer so sestankovali in očeta vabili na pijačo. Oče se ga je takrat navadil. Niso imeli nobenega 'šporgeta' (štedilnika). Mama je vedno kuhala v peči pod pečko, v posodi na tri noge. Pod so ribali, ker je bil lesen. Živeli so v dveh sobah. Ena je bila skupna spalnica, druga pa hiša, kjer je ata šival in popravljal čevlje. Eno posteljo sta imela mama in oče, otroci so spali na nižjih posteljah,

brez plevnic, na slami. Ponoči je mama Reza morala večkrat vstati, da je spodila miši, ki so škreblyale. Kasneje so se zaradi prostorske stiske in delno tudi nestrinjana z družino preselili v stari farovž, danes je v tej hiši Groharjev muzej. Tam so bile razmere malo boljše. Mama je skrbela tudi za Petrovega Naceta in mu kuhala. Nacetovemu očetu je umrla žena in zapustila pet sinov. Nace je bil kasneje vaški veljak, a do njihove družine zelo dober.

V Sorici sta bila dva 'šoštarija': Jurlov in Žnidarjev. Poznala sta čevlje, ki sta jih sešila domačinom v okolici. Bila sta si konkurenčna.

K Tončkinemu očetu so hodili popravljat čevlje, zato je bilo v hiši vedno veliko ljudi. Pogovarjali so se o tekoči problematiki. Naročen je bil tudi na Slovenski poročevalec, ki pa je bil eden redkih časopisov tedanjega časa.

Moški so včasih imeli svojo vlogo, žene pa svojo. Ženske so bile odvisne od moških. Tončkina mama Reza je bila perica. Prala je vsem, samo da je zaslužila kakšen dinar. Prala je cerkveno perilo, orožnikom in kasneje nemškim graničarjem. Prala je na poseben način. Pri Žnidarju so imeli 22 metrov globoko šterno. Vodo iz šterne je dvigala z navijanjem na vreteno. Potem je vodo natočila v sod. V sodu je imela luknjo, ki jo je zaprla s palico. Perilo je namočila v vročo vodo, ga oprala, ožela. Prala je vedno z vročo vodo z milnico. Palico je potegnila iz luknje in vodo izpustila v drugo posodo. Vodo je vedno uporabila večkrat.

Perilo je potem zlikala, poštirjala cerkvene prte, ovratnike. Stranke so same hodile ponj. Njena mati Reza je bila izredno močna ženska. S pridnostjo in delom si je zagotovila, da je bila ekonomsko neodvisna. Zнала se je postaviti zase. Bila je zelo pridna, delovna in se je znašla ter za tiste čase celo malo zaslužila za preživetje in svoje otroke. Včasih ji je bilo izjemno težko. Lastne zemlje družina ni imela, zato je mama delala tudi dnino. Mala Tončka pa je kmalu hodila z njo.

Gospa Tončka se spomni tudi šole in sošolk. Predvsem se spomni spodnjedanjskih deklet, ki so večinoma 'merlale' po svoje in jih Soričani niso

Žnidarjevi: mama Terezija (1889–1973), oče Janez Kejžar (1891–1960), poročena leta 1919, hči Tončka Kejžar, rojena leta 1922.

Teta Tona, sedi mama Reza, mamin brat, padel med prvo svetovno vojno. V soriški župnijski kroniki je zapisano: "Andrej Pfeifer, r. 28/11 82 v Sp. Sorici 21 (Žnidarjev) 27. domob. pp. ujet v Karpatih, pisal parkrat, bil v Taškentu + 1/1–1/5 18, povedal Ivan Veber iz Zalega loga – samski."³

Pletje na njivi Pr' Žetlno, za cerkvijo od Kepla še naprej. Od leve proti desni: Malka Pintar (Tolcova), Tončka Kemperle, rojena leta 1922, Katra Pintar (Tolcova), mama Terezija (1889–1976).

razumeli. To je bila neka popačena različica nemščine. Življenje po vojni na podeželju je bilo trdo. Danes si v tem preobilju težko predstavljamo življenje nekoč. Tončka Kemperle pove, kako je bilo glede zobozdravstva. "Zobe nam je pulil Konrad, z velikimi kleščami. Bila sem brez zoba. Ko sem se poročila, sem spredaj dobila zlat zob. To je bilo tedaj v modi."

Spomini na vojno

Gospa Tončka nikakor ne more pozabiti, kaj se je dogajalo na Soriškem po vojni, a o tem zelo težko govori. Naj pojasnim, op. a, Gasser: 'Sorica in Podgore so imele med vojno poseben status. O medvojnem in povojnem nasilju se ni govorilo. Ljudje so želeli vojno le preživeti. Nekaj fantov in mož so mobilizirali Nemci, nekaj jih je šlo v partizane, nekatere so ujeli Nemci, jih mobilizirali za delo na Koroškem ali so jih poslali na fronto. Sorica je bila na meji med italijanskim in nemškim okupacijskim območjem, zato je bila v Sorici graničarska postojanka. Le med hajkami, ko so prišli oddelki SS iz Bohinja, so bili tu boji. Soriški Nemci in partizani so se med seboj dogovarjali, niso se srečevali. Spodnje Danje in podgorske vasi so bile stalno na vrsti za rekvizicije različnih partizanskih enot. Partizani so pogosto rekli domačinom, da so ti kraji na črni listi. Leta 1944 so se spodnjedanjarski moški na poziv priključili graničarski postaji v Sorici. Če tega ne bi storili, bi Nemci izselili njihove družine. Graničarji so tu delovali v dobro ljudi in marsikdaj ugodno rešili kakšno situacijo, tako da tu med vojno ni bilo smrtnih žrtev. V prvih dneh "svobode" je "izginilo" 24 mož (novi podatki z imeni in priimki pokažejo število 38), večinoma gospodarjev večjih kmetij: očetov, mož, bratov, sinov. Nekateri sploh niso bili graničarji na nemški postojanki v Sorici. Dovolj je bilo, da so bili iz teh krajev, in so "izginili". Povprečna starost ubitih je bila 35 let. Odtrgali so jih od družin s petimi, dva s po šestimi otroki. Za ugotavljanje kakršne koli krivde niso bili izpeljani niti minimalni postopki. Še danes njihovi sorodniki ne vedo za njihove grobove.

Toda nasilje režima se je samo še nadaljevalo. V dneh okoli božiča leta 1945 je na Koroško nasilno izgnal 90 prebivalcev teh krajev, od tega 62 otrok. Ostali so brez doma, večina brez očetov, odvzeli so jim državljanstvo, razlašeni so bili premoženja, prepovedali so jim jezik, spremenili so jim priimke. Izgubili so svojo identiteto in dostojanstvo. Nihče jim ni mogel očitati ničesar. Njihovi predniki so bili nekoč, pred davnimi stoletji, nemškega oz. tirolskega porekla. Desetletja so bili ljudje odrinjeni na rob, drugorazredni. Niso smeli niti povedati, vprašati za svoje očete, ni jim bilo dovoljeno žalovati za svojimi najbližjimi. Ti kruti dogodki so pustili travme in rane za več rodov ter za vedno spremenili podobo teh krajev.

Med vojno so bile na Soriškem le žrtve civilistov pod partizanskim nasiljem. Največ žrtev je bilo tu po vojni. Takrat je bilo mogoče vse, tudi osebno maščevanje. O tem se ni smelo govoriti, ne žalovati, ne jokati, ne javno govoriti dolgih 50 let.⁴

"Partizanom, podlonskim domačinom, ki so bili po vojni na visokih položajih, ni bilo mar za ljudi." (Op. a.) Gospe Antoniji prav odleže in dogajanje Podgorami razlaga takole: "Po dolgih letih je le prišlo vse na dan. Spomni se posameznih dogodkov. Tudi kako je bilo pri Balantu v Zgornjih Danjah. Partizani so šli pri zadnjih vratih noter, se najedli. Ven so šli pri sprednjih vratih, načrtno. Nekatero ženske so se tako bale, da bi spregovorile, da so imele zavezana usta.

Vedeli so za odredbo. Žnidarjev stric Peter je vsako nedeljo bral, kako je treba delovati. Če je kdo videl partizane, jih je bilo najmanj po dveh urah treba prijaviti. Če tega ne bi storili in bi Nemci to izvedeli, bi celo družino izselili. Kaj so hoteli partizani? Vsega so imeli, hrano. Vsako nedeljo je po maši za lipo stal Peter Fajfar (1898–1968), Žnidarjev iz Sorice, in spruševal, ali je kdo kje videl partizane. Bil je ukaz, da je treba partizane prijaviti najkasneje v štirih urah, sicer sledi selitev. Če bi jih takrat kdo prijavil v Sorici, ne vem, kaj bi bilo. Partizani pa so grozili, da jih bodo pobili, če jih bodo prijavili. Ne znamo si predstavljati, koliko so ljudje pretrpeli. "V Zgornjih Danjah so bili ljudje pametni, niso se sovražili kot v Ravnah, zato se ni nič zgodilo. Niso prijavljali ne inih in ne drugih.

Kovdrovi so sodelovali s partizani, to so vsi v vasi vedeli. Dokaz, da so mašili usta. Odgovor: 'Ne vemo, nič nismo videli.' Med vojno so partizani ubili Ivano Rejč, Hišarčkovo iz Raven. Ona se ni bala, povedala je, kar je videla, vedela, kar je bilo narobe. Ni bilo nobene izdaje. Tega pa oblast ni marala, zato je Balantova mama imela zavezana usta. Ti ljudje so bili stoletja navajeni živeti v resnici, z naravo, v sodelovanju drug z drugim, da so preživeli. V te ljudi, vanje je bila vsajena ta resničnost življenja skozi stoletja. Naenkrat pa je prišla partizansčina in povojni čas, ki je vse to izničil." (Op. a, Gasser) Pripovedovalka se spomni Jemca, bil je Kreštanov iz Sorice, ki so ga strahotno mučili in ubili partizani, čeprav je bil za partizane. Kasneje je mama Reza za prvi maj hodila k Jemčevim v Davčo, da je pomagala kuhati golaž. Med vojno ne more pozabiti tudi Fidarjeve Rozalke, ki se je preselila k Fidarju v Sorico s tremi otroki. Ve, da se je pri Kreštanovi Miciki med vojno skrival davški partizan, kasneje njen mož, s katerim sta kasneje, po vojni, živela na Jesenicah. Iz tega razmerja se je rodil otrok.

Med vojno so njenega očeta večkrat iskali partizani. Nekoč, ko se je vračal iz nabave iz Železnikov, se ga je napil in zaspal v nekem seniku. Zavlekel se je v senik in zaspal. To ga je rešilo. Prav tisti večer so ga iskali in čakali. Proti koncu vojne so ga znova prišli iskat. Nekdo iz Železnikov, Tončkin znanec, s katerim so skupaj delali, kar se je našlo, ga je rešil, sicer bi ga odpeljali. Dejal mu je, naj še naprej šiva. Oče jih je nato postregel.

Ne more pozabiti Dietharta. Hodil je in se obnašal kot strog in krut vladar. Ostali vojaki so bili v redu. V spominu ima tudi nekatere dogodke. Neko dekle iz Sorice je rado videlo nekega nemškega vojaka. Stražil je na vrhu strehe današnjega župnišča. Partizani so streljali nanj iz gozda in ga ubili. Nekoč so pripeljali nekega partizana, ki ga je Diethart hladnokrvno ustrelil. Vrgli so ga za pokopališki zid, med lipe. Kasneje so ga prišli domači iskat. Za ime ne ve. Danjarski moški so hodili podnevi v Spodnje Danje, ponoči pa so spali v Sorici. Spomni se, da je nekoč nesla perilo, ki ga je mama oprala, v farovž. Bili so tam, imeli so svoje pogovore in nihče je ni opazil.

Soriška in podgorska katastrofa

"Soriška in podgorska katastrofa je z genocidnimi dejanji dosegla svoj vrh na koncu vojne. Soriški graničarji so se najprej umaknili skupaj z Nemci, nato so se vrnili in se en teden skrivali pod pečini Ratičovca. Z obljubo, da se jim ne bo nič zgodilo, jih je ena od žena šla iskat. Nikoli več in nikjer več jih ni bilo, sorodniki ne vedo za njihove grobove. Nasilje se je stopnjevalo. V Spodnjih Danjah se je od konca vojne do decembra 1945 prebivalstvo zmanjšalo za 50 %. Po vrnitvi iz izgnanstva se je nasilje nadaljevalo. Dobri poznavalci povedo, da se je vojna na Soriškem zavlekla v pozna sedemdeseta leta. Ljudje so bili stigmatizirani, drugorazredni, prepuščeni revščini, otroci niso imeli možnosti šolanja. Mnogo kulturne, stavbne dediščine je propadlo. V Zabrdi so zaprli šolo. Tiho nasilje je botrovalo, da so se ljudje izselili. To je zakulisna resničnost, potisnjena v temo, pozabo, izbrisana iz spomina. Tudi to je zgodovina, ki temelji na okrutnosti, krivičnih dejanjih, obsodbah, ki jim ni dodeljena niti pravica do groba. To je kruta zgodba izgubljenega otroštva in mladosti."⁵

Gospa Antonija večkrat pove, da je bila leta 1945 Podgorami morija, bilo je hudo. To večkrat ponovi. Nikoli ničesar niso govorili. Vse je bilo molčeče. Po vojni so se Danjarji sprva umaknili skupaj z Nemci, kasneje so se vrnili in se še nekaj časa skrivali. Potem so jih pobrali sami poznani domačini iz okoliških vasi in ni jih bilo nikdar več. Vse, kar sem prebrala o tem v knjigi in člankih, je res. Med sabo so se. V spominu ima povojni dogodek iz soriške šole in nesrečno Koblarjevo Milko (Weber). Zraven so bile 'soriške partizanke'. Vlekli so jo ven. Niso je ostrigili, kot je bila navada, toda nikamor več si ni upala. Izgubila je vso veljavo. Spomni se soriških partizank njenih let. Pele so partizanske pesmi. Med vojno so hodile na Primorsko, kamor so nosile pošto. Nobe ne od teh pesmi ni poznala.

"Obisk veselice po vojni je veljal za smrtno nevarno dejanje. Ljudje pa ne morejo pozabiti, kar se je zgodilo tudi z Rozalkino svakinjo, Ljudmilo Weber

(1926–2002, por. Tavčar) v soriški šoli po končani vojni, leta 1945. V šoli je bil miting. Egart je igral na harmoniko, potem pa je začel s političnim govorom o 'grabežih', kot so Koblarji ... Nato je nad sosedovo (Koblarjevo) Milko zavpil: 'Gestapovci, izdajalci ven.' To dejanje in še kakšnega je do smrti obžaloval. Ob tem so E. dekleta skandirala in poskakovala po odru: 'Tito – partija, Tito – partija!' Milko so pahnili po stopnicah, namazali z golazem, jo pretepli. In to Ravenčani, sosedje, dekleta, mladostne prijateljice, v dokaz lojalnosti novi oblasti? M. K. je do konca življenja želela s svojimi ljudmi govoriti o tem dogodku in o Spodnjedanjarjih, se 'opravičevala' vedno, kamor koli je prišla. Domačinke so se je izogibale. Potem jim je bilo do konca življenja žal. Milka je prišla domov v Ravne še dvakrat. Enkrat jo je klical sosed A. G., ko je umiral. Nikoli ni ničesar povedala.⁶

Mama je prala tudi nemškimi orožnikom. Ko je bilo konec vojne, je pri njih ostalo njihovo perilo. Prišla je partizanka iz Zgornje Sorice in ji dejala, da so Nemci še v Bohinjski Bistrici, naj jim odnese in vrne perilo. Mama Reza je vedela, da je to naročilo partizanov. Kaj bi se zgodilo, če bi šla čez hrib in za njimi nesla oblačila? Verjetno ena žrtev več?

Ne more pozabiti, ko so mimo hiše farovža peljali vozovi z danjarskimi izgnanci. Izgnali so jih sami znani obrazi. Sprva je bila prepričana, da gredo samo do Podrošča. Nikjer jih niso hoteli in ne sprejeli. Nekaj dni so spali kar v vagonih. Povedali so, kako zelo je bilo hudo, a veliko si niso upali povedati. Tudi njih bi izgnali, pa jih je rešil Nace, za katerega je mama dolgo skrbela. Iz Sorice so izgnali tri družine: Fidlerjeve, Grofove in Kejžarjeve. Njej je večkrat potožila Ivanka Egart, rojena leta 1922, Žnajderlova. Z Ivanko sta bili sošolki. Obdržali sta dolgo navezo in stike ter si mnogo zaupali. Takrat in tudi še danes nisi vedel, kaj lahko in pri kom lahko kaj rečeš. Po vojni je bilo zelo težko. Veliko je klekljala in še danes izpod njenih rok nastajajo čudovite čipke. Po vojni je čipke prodajala, danes jih podarja. Klekljanje je bilo lepo delo takrat, ko ni bilo več dela s pletvijo ali pa v kamnolomu: "V korhpi glu smo šuto tolkli."

(V kamnolomu smo drobili pesek.) To je bilo povojno, 'prostovoljno' delo, s katerim so gradili kulturni dom in posipavali cesto z gramozom.

Kasneje so povedali tudi, da so duhovnika Krašna in Terčelja zajeli že na Roštu (pri kapelici Cirila in Metoda). Vaščani so vedeli, da se župnika popoldne nekam odpravljata (bilo je povedano pri maši). Zato so jih tam partizani pričakali in zajeli. Potem jih niso videli več, le zvedeli so za mučeniško smrt.

Brat Janko, Janez Kejžar (1919–2005), vojni ujetnik

Brat je služil staro jugoslovansko vojsko. Ob nemški okupaciji so ga zajeli nekje v Ljubljani. Iskal je orožje, da bi 'ravbšical'. Tako so ga mobilizirali v nemško vojsko. Brat je preprosto izginil. O njem niso vedeli ničesar. Videli se niso deset let. Po vojni je bil nemški vojni ujetnik v Franciji. Dolgo je živel izoliran, povedal je, da ni vedel, da je konec vojne. Delal je pri nekem kmetu v Franciji. Bil je priden, zato bi ga gospodar rad obdržal. V ujetništvu je živel kot hlapec brez informacij. Oče ga je iskal in našel

Zapis na hrbtni strani fotografije: "Franciju: Ta slika je als vojni ujetnik. Se resno držim, zakaj od velike skrbi, opoldanski počitek in na delo hitim. Janko, 19. 10. 1948."

Zapis na hrbtni strani: "Za spomin iz tujine od Kejžar Jankota, 29. 7. 1949."

preko Rdečega križa. Iz Francije je prinesel star radio. Ko so ljudje prinesli popraviti čevlje, je oče nalašč odprl radio. Soričani so potem dejali, da bi bilo res lepo, če bi bilo vse to res.

Moje življenje

Moža je spoznala, ko je bila stara osemnajst let. Bil je Soričan. Njegova mama je bila iz Spodnjih Danj. Bil je sin Tinčkove Ančke (Kemperle). Imela je dva sinova, Justina in Karla. Mati Ančka je ovdovela med prvo svetovno vojno. Prav posebna zgodba se dotika Valentina Kemperla, njenega moža ter Justinovega in Karlovega očeta. Valentin Kemperle je bil gostač iz Spodnje Sorice 3. Mobiliziran je bil v prvo svetovno vojno in pogrešan avstro-ogrski vojak v Italiji. V Sorici sta bila dva z istim imenom in priimkom. On, gostač, in Koštnar, kmet. Poziv k vojakom je dobil Koštnar. Fidler je bil župan in je skrivaj naredil zamenjavo.⁷ Tako je bil Valentin, Ančkin mož, Justinov in Karlov oče, v župnijski knjigi zapisan kot pogrešan. Trda, trnova pot uboge vdove in njenih dveh sinov je bila zapečaten. Justin in Karel sta že zgodaj, pri starosti šest let, morala na delo za hrano na kmetijo v Davčo. Mama jima je vsako nedeljo prinesla čisto obleko, onadva pa sta ji prihranila nekaj kruha, ki si ga uboga ženica niti ni mogla privoščiti. Med vojno je bil Justin orožnik. Deloval je v Zmincu, po vojni pa je bil tudi zaprt. Po končani vojni se je nekaj časa zadrževal v bolnici na Koroškem. Po za-

Brat Janez (Janko) Kejžar, nemški ujetnik. Vrača se z dela, mesec 7, 1949.

gotovilih, naj se ne boji, se je vrnil. Takoj, ko se je vrnil pod Golico, ga je zajela povojna oblast in ga zaprla v Ljubljani. Dobrim ljudem, predvsem sestricam, se ima zahvaliti, da so mu prinašale hrano in je preživel.

Usoda je nanesa, da se je Antonija Kejžar poročila z Justinom Kemperlom (1912–1955). Sprva ga je zavračala, ker je bil deset let starejši, in mu dejala, da ima očeta doma. Čez nekaj let je bilo drugače. Poročila sta se leta 1948. Takrat se je težko dobilo službo. Mož je bil po vojni zaposlen na Jesenicah v železarni. Ko je leta 1955 pričakovala drugo dete, se je mož v tovarni ponesrečil in umrl zaradi opeklin. Takrat je bila s prvo hčerko, rojeno leta 1951, v Sorici. Oče jo je z otrokom peljal na vlak v Podbrdo. Naslednji dan je še videla moža. Dejal ji je, da se mu blede. Bilo ji je slabo. Zdravnik ji je dejal, naj bo obzirna do moža. Povedal ji je, da bo mož verjetno umrl. Ponovila se je usoda njene tašče in s 33 leti je ostala sama z dvema majhnima hčerkicama. Dolgo, dolgo je žalovala. Svojo žalost je nekako pojasnila z naslednjo prisposodo: "Skoz me je bolel križ tja do 50. leta približn. Pol se mi je pa okrog obrnu, sedaj je pa dobr." Sama se je prebijala skozi življenje. Službe ni dobila. Delala je priložnostna dela. V glavnem je čistila, kjer koli kar koli, le da so preživeli in da je lahko omogočila hčerama študij. Treba je bilo živeti. Čistila je do osemdesetega leta, nazadnje v mesnici. Sprva so živeli v sobici petkrat pet. Z njo je bil eno leto tudi brat Janko, ki je pri njih spal in hodil v službo. Prvo pravo stanovanje je dobila, ko je bila stara

petdeset let. Težko je bilo. Obe hčeri sta študirali. Delala je pošteno, garaško, dela, v družbi ocenjena kot manjvredna. Pospravljala je oz. delala, kar koli je dobila. Kasneje, pri sedemdesetih letih, je po Jazbinškovem zakonu odkupila stanovanje, na dvajset let. Danes je stanovanje njeno!

Danes še vedno skrbi sama zase. Za najin prihod je napekla izvrstne piškote in pecivo. Bere in bere, če teksta ne razume, se vrača nazaj. Ob zvenu klekeljnov nastajajo natančno izdelane čipke, tako značilne za njen kraj. Podarila mi je klekljan prticek.

Koliko dela, energije in ljubezni je v njem! S hčerko Marijo Burnik ugotavljava, da je verjetno res, da imamo nekaj v genih, nekaj je način življenja, predvsem pa volja. Volja pa je zato, ker gospa Tončka ve, da jo imajo neizmerno radi. Iz vsega tega črpa svojo moč in energijo.

Težak in krut čas je veliko ljudi vzel, marsikomu onemogočil ustvarjanje, nekaterim pa je bilo trpljenje in tudi kruta usoda neizčrpen vir navdiha. Danes si res ne moremo predstavljati, kaj vse so ljudje pretrpeli.

*Ljudje bodo vedno metali kamenje v vašo pot –
od Vas je odvisno, ali boste naredili most ali zid.*

(Neznani avtor)

Opombe:

- 1 Pogovor: 2. 11. 2019, 13. 11. 2019.
- 2 Kejžar Ivan, Kovačev, *Soriške družine*, Samozaložba, 2019, str. 81.
- 3 Župnijska kronika Sorica, 1910–1918, zapisal župnik Mikuš Janez.
- 4 Marija Gasser, *Vasi pod Ratitovcem skozi čas*, samozaložba, 2015.
- 5 Iz knjige: Marija Gasser, *Vasi pod Ratitovcem skozi čas*, samozaložba, 2015.
- 6 Ivo Žajdela, *Nasilje po vojni*, Reporter, 17. 12. 2018.
- 7 Še danes velja: Spoštuj rodbinske in ostale zveze, le po njih se kam prileze. Janez Menart, Deset človeških zapovedi. Op. a.

Foto: arhiv Antonije Kemperle